

SETTINGS

door de ogen van: **Kees Klok**, historicus & schrijver/dichter

Kees Klok is een bekende Dordtenaar. Hij heeft zijn hele leven in Dordrecht gewoond en was jarenlang docent geschiedenis bij het voortgezet onderwijs in Dordrecht. Sinds zijn pensionering is hij actief in vele sectoren van het Dordtse culturele leven. Klok studeerde contemporaine geschiedenis aan de Universiteit Utrecht en specialiseerde zich in de geschiedenis van het moderne Griekenland. Zijn echtgenote Stella (overleden in 2007) kwam uit Griekenland. Klok schrijft voor *Lychnari* (het Nederlandstalig tijdschrift over het hedendaagse Griekenland) evenals een van de kunstenaars van SETTINGS, Maria Ikonopoulou. Hij heeft een emotionele band met Pictura, want hij kwam daar al als 5-jarige toen zijn moeder hem meenam naar de voorstellingen van Lou Ten Bosch en later was hij er ook vaak in de jaren dat Ton van Dalen de beheerder was.

SETTINGS is een bijzondere tentoonstelling van drie kunstenaars van verschillende afkomst: Fatima Barzge, Maria Ikonopoulou en Kathrin Wolkowicz. Zij hebben elk een zaal ingericht met een keuze uit elkaars werk. Hun tentoonstelling was al in 2019 gepland en vanwege Corona steeds uitgesteld. In het kabinet in de Grote Zaal zijn foto's te zien van de momenten waarop zij elkaar ontmoetten en hun plannen maakten. Omdat hun werk door elkaar hangt besluiten Kees Klok en ik de drie kunstenaars afzonderlijk te gaan bekijken om grip te krijgen op deze gecompliceerde tentoonstelling. Wij hopen zodoende gaandeweg de overeenkomsten in hun kunst te ontdekken.

Maria Ikonopoulou

FOYER

Ina Boiten: *Maria werkt veel met borduurwerk op kranten. Zij kreeg kranten over de economische crisis in Griekenland opgestuurd van haar moeder en gebruikt die voor haar werk. Heeft ze er hier hekjes op geborduurd?*

Kees Klok: Ja, ik herken dit wel. Je ziet in Griekenland vaak huizen met dit soort hekjes met die motieven. Van dat sier smeedwerk. Linksboven staat de datum van de krant: zondag 29 mei 2010. Wat een bijzondere datum. Het was in 1453 op 29 mei dat Constantinopel veroverd werd door de Osmanen. Ik weet niet of ze dat bewust zo gekozen heeft of dat dat toeval is, maar het valt me wel op.

Ina: *Deze twee werken zijn ook met borduursel over een krant: 'Harlequin' en 'Figs'.*

Kees: Ik denk aan de reusachtige vijgenboom die bij het ouderlijk huis van mijn vrouw stond. In het jaar dat ze overleed is die boom ook doodgegaan.

Het zijn ook net tranen.

Het heeft iets nostalgisch.

Ja, ook met die bogen eronder. Dat verbindt het allemaal weer. De kleuren zijn ook mooi.

1E DEEL GROTE ZAAL

Hier een heel ander werk van Maria. Dit zijn ook kranten die ze verwerkt heeft tot draden en opgehangen.

Nu is het ruimtelijk.

'Fragments' heet het. Wat kan ik daar nou voor betekenis aan hechten? Het lijken wel visnetten of niet?

Ik dacht meteen: het lijken wel visfuiken.

Een fuik is misschien ook wel symbolisch.

Met de crisis een fuik waarin je terechtkomt door toenemende ellende. In het midden valt alles uit elkaar en dat je er toch nog iets van probeert te maken.

En aan de rechterkant is het dan wat donkerder.

Dat is welbewust, denk ik. Donker staat voor narigheid.

Dit werk ernaast is weer heel licht. Het heet Summer.

Het geeft de indruk dat het geborduurd is, maar als je goed kijkt zie je dat het getekend is. Blauw, de Griekse kleur. Het lijkt of het zonlicht doorbreekt, het zonlicht getemperd door vitrage.

In de hoek hetzelfde procedé.

Hier word ik wel vrolijk van! Het speelse, er zit beweging in, het danst. Zeker in relatie met de andere werken, de motieven die steeds terugkomen. Steeds dat net. Hoe vrolijk het ook lijkt, je zit toch in het net van de crisis gevangen.

Heel mooi trio hier.

Van zwaar naar licht.

Dit is weer heel anders: Hysteria, een foto.

Schreeuwende mensen, een soort chaos die ontstaat. Waar leidt het toe.

Deze krans is weer van kranten gemaakt.

Een paaskrans.

Het heet ook 'City Flowers-Avenir Light': toekomstlicht.

Dit straalt toch enig optimisme uit. Ik vind de kleurencombinatie ook heel erg passend.

Ze heeft het niet zelf gekleurd. Alles uit tijdschriften geknipt.

Heel knap om dat zo alles bij elkaar te zoeken. Het is heel kleurrijk, maar tegelijk is er geen enkele kleur die detoneert. Daar is duidelijk goed over nagedacht.

Het zit ook allemaal met spelden vastgeprikt.

Een enorm werk om te doen. Maar ook kwetsbaar.

2E DEEL GROTE ZAAL

Een echte eyecatcher is deze kolom van eenzelfde papieren bloemblaadjes als de krans, maar lichter van kleur. Het heeft de afmetingen van een kolom van het Parthenon, een Dorische zuil.

Heel kwetsbaar. Dat roept spanning op.

Mooi hier op deze plek.

Ja dat is zeker. Een prachtige ruimte er voor.

En om de hoek hangen twee doeken met rode borduursels: 'Lucky Lines'.

Het lijkt op de lijnen van je hand. Je toekomst laten lezen. In Griekenland doen ze dat met koffiedik. Griekse koffie met drab onderin. Als je de koffie op hebt draaiden de oude dorpsdames het kopje om en werd de toekomst voorspeld.

Hier hebben we weer zo'n krantenwerk. Kan je iets van dat borduurwerk maken?

Het heet 'Etude # 10', dus het kan van alles zijn.

Als de krant het centrum is dan zitten die draden aan de samenleving daarbuiten vast. Ik zie dit als een soort verbinding van de eigen binnenwereld met buiten, naar links en naar rechts.

Naar de buitenwereld. En dat in het midden lijkt wel een bloembak. Het huiselijke.

Ik sta een beetje stiekem te lezen wat er in die krant staat: de titel van het artikel is 'De Twee wegen' en dan denk ik: is dat toeval of heeft ze dat bewust gekozen.

DERDE ZAAL

Hierachter nog een krant waar overheen is geborduurd. Nu een krant met cijfers: de financiële crisis. Weer dat net en de kleuren rood en zwart. Doet akelig aan. Gerafeld.

Je kan zeggen: het net sluit zich over het land. Je kunt het zien als de crisis lost zich op, maar ook als het wordt nog steeds erger. Net als dat andere: dat er twee wegen zijn.

Deze geborduurde krant is lichter met vage pastelkleuren: 'Repair on news-Marmara'. Je kan het haast lezen.

Hier zie je toch weer allemaal verschillende voorstellingen in. Ze heeft fragmenten van de foto omkaderd en die gaan een eigen leven leiden.

Het gaat weer over fragmenten.

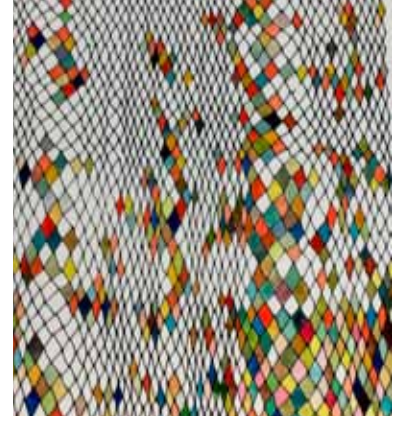
Je vangt als het ware een deel van het leven in het net.

En tenslotte: 'a for Athens'. Heel duidelijk. Achter een net van ijzerdraad. Gemaakt van een knipsel met een inkt in een heel huiselijk tafereeltje.

Typisch Grieks. Je ziet ook de motieven uit het eerdere werk weer terug. Het hekwerk. Je ziet zelfs de naam van de straat en de huisnummers.

De alpha, het begin van alles. Je zou wel verwachten dat er dan ook een omega bij is.

Maar dan sluit je de periode af. Het is een proces dat voortgaat en daarom ook mooi dat deze alpha niet aan het begin van de tentoonstelling hangt, maar juist aan het eind.

Fatima Barzngé

FOYER

Fatima komt uit Irak. Haar werk heeft twee thema's: herinneringen aan haar geboortedorp en studie van het vierkant. De drie landschapjes die hier hangen zijn met een heel fijn penseeltje geschilderd. Het roept daardoor net zo'n spanning op als dat netachtige bij Maria. Die overeenkomst is er dan toch.

Dat komt door haar techniek. Die overeenkomst kan door de gezamenlijke Levantijnse achtergrond zijn. Qua kleur ook eigenlijk wel.

Het is heel vaag omdat het een herinnering is.

Het doet me een beetje aan de landschappen van Seurat denken.

Daar komen wij bij een ander werk van Fatima nog op terug, want Irak heeft natuurlijk veel invloeden van Parijs gehad.

Ik vind het erg mooi. Het lijkt ook wel op het Griekse landschap.

Dit kleine werkje is een heel basale studie van het vierkant. Heeft niet zoveel met herinnering te maken.

Dit is heel anders. Het kan natuurlijk een herinnering zijn aan de abstracte oorsprong van de Irakese wetenschap.

Hier ligt ook haar boek met alle studies van het vierkant.

Die motieven hebben toch wel echt raakvlakken met het werk van Maria.

GROTE ZAAL

Aan de linkerkant van de kolom van bloemblaadjes hangt deze rol van ruw linnen van Fatima en gaat een dialoog aan met Maria's 'Lucky Lines' aan de rechterkant.

Als je bedenkt dat Fatima uit Irak komt, dan denk je ook aan de Soemeriërs, de Arcadiërs. Het spijkerschrift.

Het is met een rietpen gedaan.

Maar zo'n rol, dat heeft iets van een schriftrol. Ook de Babyloniërs gebruikten dat, de Arcadiërs, de Assyriërs.

Op dit vierdelige werk zou dan de letter S zijn geschilderd. Kan dat?

Ik neem het aan. De kleuren vind ik erg mooi.

Het heeft meer betekenis, want als je naar de lijsten kijkt die ze er omheen geschilderd heeft: links en rechts ornamentlijsten en de blauwe is impressionistisch.

Allemaal verwijzingen naar de Westerse kunst, zoals Fatima mij vertelde. En naast dit donkere werk het enorme lichtblauwe 'Working on alphabet'. Weer met een rietpen, maar nu op katoenpapier. Dat maakt dat de letters rafelig lijken.

Het krijgt een soort fresco-effect. Je kan je voorstellen dat je het in een oude tempel op een muur terugziet.

Het hele alfabet. En daar de S. Ik denk dat je het van rechts naar links moet lezen?

Ja. Het Arabisch gaat ook van rechts naar links, net als het Hebreeuws.

En weer dat blauw dat Griekenland is. Het zijn allemaal aparte papiertjes, zie ik nou.

Ik vind het indrukwekkend mooi. Een oud-leerlinge van mij is hoogleraar Assyrisch. Die zou dit moeten zien.

Het is zo simpel en zo ontzettend mooi.

Ja, omdat het die associatie heeft met het oude schrift, met communicatie en met het verleden.

Aan de overkant iets heel anders: een herinnering aan haar dorpje, dat totaal verwoest is. Twee keer een gebloemde theepot, licht en donker als een vrolijke herinnering en een droevige.

Dat is prachtig. Een enorme dreiging gaat er van uit en dat met die liefelijke theepot. In het zwarte doek zie je heel vaag iets.

Je moet heel goed kijken en dan begint het zich af te tekenen.

Een huis en een schuur ernaast.

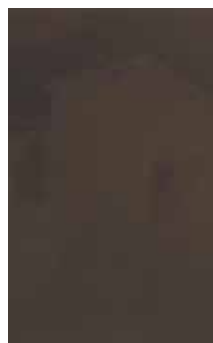
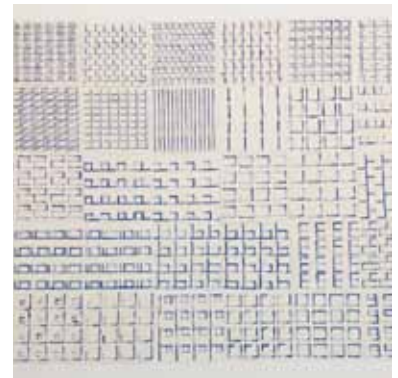
Een heel mooi symbool van herinnering en van verwoesting.

Zo zie je dat herinnering ook steeds vager wordt.

Ik vind dit bruine doek ook wel heel bijzonder. Volgens mij associeer ik het met die andere. De herinneringen zijn hier zo vervaagd dat ze er eigenlijk niet meer zijn.

Dat je alleen wat ornamentachtige dingen overhoudt.

Wat je dan ook weer de vrijheid geeft om het op je eigen manier te gaan zien.

Je kleurt sowieso je herinneringen in door je ervaringen en ik denk dat dat hier bij Fatima ook gebeurd is. Heel bizar.

DERDE ZAAL

Als je hier vluchtig naar kijkt zie je vierkanten, maar als je langer kijkt zie je molentjes en dan gaat het draaien. Het is heel gelaagd.

En heel speels. Er zit een heleboel beweging in.

En dat komt ook doordat het niet helemaal ingekleurd is. Er zit beweging in de verf.

Je ziet de molens ronddraaien.

En dan denk ik weer aan Griekenland, de molentjes die je daar hebt.

Het doek aan de andere kant van Maria's 'Etude' heeft hetzelfde effect. Nog kleinere vierkanten. Dit draait overal rond, dit dwarrelt.

Aan de overkant twee werken: weer een lichte en een donkere, maar nu abstract.

Voor mij heeft dit een associatie met die twee werken met de theepot, waarvan de een ook zo dreigend naar voren komt.

Weer de herinnering aan zoals het was en zoals het nou is.

De luchtige speelse herinnering naast de zware narigheid waar je in terecht komt. Het hoort duidelijk bij elkaar.

Kathrin Wolkowicz

FOYER

Kathrin heeft een Duits/Poolse achtergrond en zij maakt experimenteel werk.

Zoals je kunt zien aan het doorzichtige tekstwerk 'show room', dat begint met "A rich guy decides to die."

Het is een aardig verhaaltje, maar het is slecht leesbaar. Ik vind het ook een beetje slordig. Dat zal de bedoeling waarschijnlijk zijn.

Er is weinig liefde besteed aan de uitvoering in vergelijking met Fatima en Maria...

Je verwacht toch wel dat er wat zorg aan besteed wordt. Misschien ben ik daar ouderwets in.

GROTE ZAAL

Hier hangt een video van haar, een performance met een hoepel en met geluid.

Allemaal kreten. Het heet 'Musical review'.

Ze heeft een mooie alt.

Ik zie opeens dat het wel verbinding heeft met het werk van Maria ernaast, de foto met de schreeuwende mensen.

Maar dit is geen hysterisch geschreeuw. Het maakt een beetje een trieste indruk. Ik kan de taal niet verstaan, maar wat bedoelt ze er nou mee.

Er zit ook iemand naar haar te kijken.

Een klein tekstwerkje van Kathrin met de titel 'You prefer'.

Je zou denken aan zo'n mengpaneel om het geluid te regelen met schuifjes.

Op een soort ruitjespapier met groene tape. En daarop een tekst die je niet kunt lezen.

Ik vind dit esthetisch toch niet zo geslaagd, slordig.

Ook het handschrift is slordig. Als het een voorstudie zou zijn: OK.

En een klein snijplankje: 'my chinese grandmother'.

Ik vind het idee niet onaardig, maar daar blijft het dan ook bij.

Het lijkt allemaal zo goedkoop, zo makkelijk..

Ja, weinig uitgewerkt. Wel is er het plaatje op de achtergrond waar het plankje dan in terugkomt.

Deze tekening van een tuinontwerp 'garden' spreekt nog een beetje tot de verbeelding. Met pen gedaan.

En hier op de hoek is nog een geluidswerk van haar: i can see in.

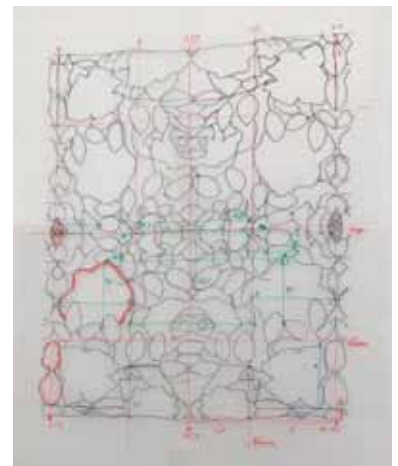
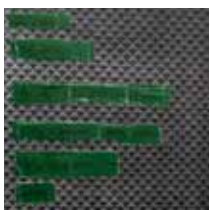
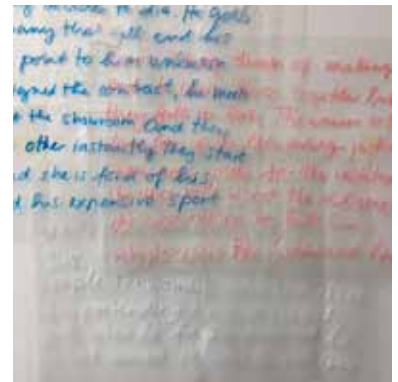
Het is een liedje, mooi gezongen.

DERDE ZAAL

Meteen valt je oog op die ingepakte TV-schermen in dekens. Referentie naar Christo?

Toen dat allemaal voor het eerst gebeurde met Marcel Duchamp met zijn toiletspot, dat was verrassend.

Kunst moet toch op een of andere manier een verrassing opleveren. En dit verrast me niet. Ik vind alleen de kleuren wel aardig.

Als je vaag kijkt dan kan je de ingepakte kleurige TV schermen vergelijken met het werk van Maria 'Repair on news-Marmara' dat eraan hangt. Het is wel heel iets anders natuurlijk. Kathrin verbergt het beeld met felgekleurde dekens, terwijl Maria het beeld subtiel accentueert.

Maria's werk inspireert, daar ga je zelf mee aan de gang.

En dan deze grote installatie op de grond, 'soothsayer' Allemaal droogrekjes met teksten van tape er op over de waarzegger die ligt, staat en loopt en wat dat doet met de tijd. Een beetje raadselachtig en daardoor toch wel intrigerend.

Wat ik nu ook opeens zie: Maria heeft een werk over handlijnen en Kathrin heeft dit werk over de soothsayer.

Dat is wel een verband. Je zou er dan eigenlijk zo'n klein kopje koffie naast moeten zetten.

Tenslotte is er nog een geluidswerk dat uit een rieten mand schijnt te komen...

Het is een kinderliedje wat ze zingt. Ik denk dat ik die geluidskunst nog het aardigst vind, vooral omdat zij een mooie stem heeft. Dat is het dan wel. Ik ben niet van haar werk onder de indruk.

SETTINGS

Alle drie kunstenaars hebben voor zichzelf een setting, een omgeving gemaakt met een keuze uit het werk van hun drieën. Het is wel een goede methode, denk ik, om de kunstenaars eerst apart te bekijken. Je ziet dan hoe langer hoe meer verbanden. Ik begrijp nu ook dat ze met z'n drieën exposeren.

1E DEEL GROTE ZAAL VAN MARIA:

Maria heeft de werken gekozen die ze zelf zou willen hebben. En de bijpassende werken van zichzelf.

Die werken van Fatima passen heel harmonieus met Maria's verhaal. Dat Levantijnse element wat er in zit. Dan zie je toch dat als kunstenaars de koppen bij elkaar steken ze elkaar heel goed kunnen inspireren. Maar dat voel ik toch wel het meest bij het werk van Maria en Fatima. Die hebben duidelijk op elkaar ingeleefd. Het werk van Kathrin valt er een beetje buiten.

2E DEEL GROTE ZAAL VAN FATIMA.

Dit is de setting van Fatima. Zij wil de relatie aantonen van haar geboorteland met andere culturen en tijden.

Ik heb associaties met oude geschiedenis.

Ik vind dit heel mooi opgehangen, deze twee: Fatima's schriftrol en Maria's handlijnen aan weerszijden van de kolom. Dat geeft diepte aan beide werken. Het oude schrift en dan die handlijnen.

Maria's kolom is wel de spil waar alles omheen gegroepeerd is. De kolom staat niet in het midden: het gebouw is nog niet af.

Het meeste werk is van Fatima zelf en enkele van Maria. Ik weet niet of ik verbanden zie met het werk van Kathrin.

Ik zie wel iets in de ornamenten op het plankje en de tekening van de tuin.

Maar het werk van Fatima en Maria ligt veel dichter bij elkaar.

Ook in de vormgeving van de tentoonstelling staat Kathrin er een beetje buiten.

DERDE ZAAL VAN KATHRIN

En dit is de zaal van Kathrin en die zegt werken gekozen te hebben gebaseerd op patronen en ornamenten en op ritme.

Dat maakt niet zoveel indruk op me.

Wat vind je verder van de hele tentoonstelling?

Ja, nu moet ik een eindoordeel geven!

Nou gewoon een impressie.

Ik vind het een heel geslaagde tentoonstelling. Ik heb verrassende dingen gezien. Het verleden en de toekomst, de speelsheid en toch ook dat je met de neus op de crisis wordt gedrukt. Ik vind hem heel gevarieerd wat dat betreft. Het roept bij mijzelf een heleboel associaties op vanwege mijn connectie met Griekenland. En ook vanwege mijn kennis als historicus. En Irak natuurlijk als bakermat van onze cultuur. In zijn opzet vind ik de tentoonstelling heel geslaagd. Ook dat het werk van de kunstenaars door elkaar hangt: je ziet duidelijk de verbanden, maar je ziet ook dat Kathrin een buitenbeentje is. En dat is misschien ook een verband?

O, dát moet het zijn. Kathrin lijkt als een enfant terrible te fungeren, haar werk heeft een pittig schokeffect, wat maakt dat je met een verfrist hoofd naar het verzorgde werk van Maria en Fatima kijkt. Anders zou het wellicht een té mooie tentoonstelling zijn.

